

[2023] 5 एस. सी. आर. 706

सर्वोच्च न्यायालयाचा अहवाल

[2023] 5 एस. सी. आर.

शिनहान बँक

वि.

कॅरोल इन्फो सर्विसेस लिमिटेड

(2019 ची लवाद याचिका (दिवाणी) क्रमांक 1)

मार्च 13, 2023

[डॉ. धनंजय वाय. चंद्रचूड, सरन्यायाधीश, पमिडीगंथम श्री नरसिम्हा आणि जे. बी. पारडीवाला, जे. जे.]

लवाद आणि सलोखा कायदा, 1996:एसएस. 7, 8-लवाद करार-रजा आणि परवाना करार तसेच याचिकाकर्ते आणि प्रतिवादी यांच्यातील करार- पक्षकारांमधील वाद - वाद मिटविण्यासाठी एकमेव मध्यस्थ नेमण्याचा प्रस्ताव मांडून याचिकाकर्त्याने लवादाचे कलम लागू करणे - तथापि, प्रतिवादीने लवाद कराराचे अस्तित्व नाकारणे- प्रतिवादीचे प्रकरण की सुविधा करारामध्ये लवाद करार होता, रजा आणि परवाना करार नव्हता; आणि याचिकाकर्त्याने लवादाचा संदर्भ मागण्यासाठी कलम 8 अन्वये अर्ज दाखल करावा. -

असे.याचिकेवर, असे म्हटले गेले:सुविधा कराराच्या कलम (1) चा साधा परिणाम असा आहे की कराराच्या सर्व अटी रजा आणि परवाना कराराचा अविभाज्य भाग बनतात-अशा प्रकारे, सुविधा लवाद खंड कलम हा रजा आणि परवाना कराराचा अविभाज्य भाग बनवण्याचा पक्षांचा हेतू आहे -कलम 7 (5) मध्ये असे नमूद केले आहे की लवाद खंड असलेल्या दस्तऐवजातील कराराचा संदर्भ हा लवाद करार असतो, जर करार लेखी असेल आणि संदर्भ असा असेल की तो लवाद खंड कराराचा भाग होईल -अशा प्रकारे, असे म्हणता येणार नाही की याचिकाकर्त्याला आता कलम 8 अंतर्गतच्या उपायाचा पाठपुरावा करण्यास भाग पाडले पाहिजे. - असे.पक्षांमधील कराराच्या स्पष्ट अटी लक्षात घेता, लवादाचा संदर्भ आवश्यक असेल- महाराष्ट्र राज्याच्या संयुक्ताचे पद स्वीकारलेल्या याचिकाकर्त्याने नामनिर्देशित केलेला एकमेव लवाद, पक्षांमधील वाद आणि मतभेद उच्च न्यायालयाच्या माजी न्यायाधीशांकडे पाठवले जातील.

एम. आर. इंजिनिअर्स अँड कॉन्ट्रॅक्टर्स प्रायव्हेट लिमिटेड विरुद्ध सोम दत्त (2009) 7 एस.

सी. सी 696 - संदर्भित

खटला संदर्भ

(2009) 7 एस. सी. सी 696

संदर्भित

परिच्छेद 13

दिवाणी मूल अधिकारक्षेत्र: 2019 ची लवाद याचिका (दिवाणी) क्र. 1.

लवाद आणि सलोखा कायदा, 1996 च्या कलम 11 (12) (अ) सह वाचन केलेल्या कलम 11 (6) अंतर्गत लवाद याचिका.

अभिषेक पुरी, सुरभी गुप्ता, मनीष ढींगरा, श्रीमती रीता पुरी, पी. एन. पुरी, याचिकाकर्ताचे वकील

संजीव कुमार कपूर, मेसर्स खेतान अँड कंपनी, प्रतिवादीचे वकील.

न्यायालयाचा निर्णय डॉ. धनंजय वाय. चंद्रचूड, सरन्यायाधीश यांनी दिला

1. 5 ऑगस्ट 2011 रोजी याचिकाकर्त्याने वॉकहार्ट टॉवर्स, सी-2, ब्लॉक जी, वांद्रे कुर्ला कॉम्प्लेक्स, वांद्रे (पूर्व), मुंबई 400051 येथील पश्चिम बाजूच्या चौथ्या मजल्यावर असलेल्या कार्यालय परिसराचा वापर आणि व्यवसाय करण्यासाठी प्रतिवादीशी पाच वर्षांच्या कालावधीसाठी रजा आणि परवाना करार केला. त्याच दिवशी, रजा आणि परवाना करारासह एक सुविधा करार समकालीनपणे अंमलात आणला गेला. रजा आणि परवाना कराराची मुदत संपल्यानंतर, याचिकाकर्ते आणि प्रतिवादी यांच्यात 1 जुलै 2016 रोजी दोन वर्षांच्या कालावधीसाठी परिसराचा सतत वापर आणि व्यवसाय करण्यासाठी नवीन रजा आणि परवाना करार अंमलात आणण्यात आला.

2. 25 ऑगस्ट 2016 रोजी याचिकाकर्त्याने प्रतिवादीशी सुविधा करार केला.

3. 22 मार्च 2017 रोजी, याचिकाकर्त्याने प्रतिवादीला समाप्तीची नोटीस बजावली ज्यात असे म्हटले आहे की प्रतिबंधित अवधि संपल्यानंतर, म्हणजे 1 जुलै 2017 रोजी रजा आणि परवाना करार आणि सुविधा करार संपुष्टात येईल.

4. प्रतिवादीने 30 मार्च 2017 रोजी समाप्तीच्या सूचनेला उत्तर दिले. ही समाप्ती रजा आणि परवाना करार आणि सुविधा कराराच्या अटीनुसार नसल्याचे सांगत, प्रतिवादीने याचिकाकर्त्याला सुरक्षा बँक ठेवी अग्रिम परतावा करण्यास नकार दिला. याचिकाकर्त्याच्या म्हणण्यानुसार, परवानाधारक परिसराचा रिक्त आणि शांततापूर्ण ताबा 13 जून 2017 रोजी प्रतिवादीकडे सोपवण्यात आला.

5. 3 जुलै 2017 रोजी याचिकाकर्त्याने व्याजासह रोखे बँक ठेवींच्या अग्रिम परतावा मागणी करणे करणारी नोटीस बजावली. 13 जुलै 2017 रोजी लिहिलेल्या पत्रात हा दावा फेटाळण्यात आला होता. 13 जुलै 2017 च्या दुसऱ्या पत्राद्वारे, प्रतिवादीने याचिकाकर्त्याला 1 जुलै 2017 ते 30 जून 2018 दरम्यानच्या कालावधीसाठी शिल्लक परवाना शुल्क आणि सुविधा शुल्कासाठी 2,59,85,856 रुपयांची रक्कम दावा करणारी नोटीस बजावली आणि 2016 च्या करारांतर्गत सुरक्षा बँक ठेवींची रक्कम समायोजित केल्यानंतर व्याजासह 1 लाख रुपयांचे परिणामी नुकसान झाल्याचा दावा केला.

6. 29 सप्टेंबर 2017 रोजी वकिलाने लिहिलेल्या पत्राद्वारे, याचिकाकर्त्याने सुरक्षेपोटी ठेवलेली रक्कम रुपये 1,68,48,000/- (जी रजा आणि परवाना प्रतिभूति ठेव करण्यात आली होती) परताव्याची मागणी केली होती आणि ₹56,16,000/- (जी सुविधा प्रतिभूति

ठेव करण्यात आली होती) वार्षिक 15 टक्के दराने व्याजासह परत करण्याची मागणी केली.प्रतिवादीने 5 ऑक्टोबर 2017 रोजी दिलेल्या प्रतिसादात हा दावा फेटाळला.

7. 9 ऑक्टोबर 2017 रोजी याचिकाकर्त्याने लवादाची मागणी केली आणि एकमेव लवादाची नियुक्ती प्रस्तावित केली.13 ऑक्टोबर 2017 रोजी दिलेल्या प्रतिसादात, प्रतिवादीने लवाद कराराचे अस्तित्व नाकारले.

8. लवाद आणि तडजोड कायदा 1996 च्या कलम 11 अंतर्गत लवाद याचिका मुंबई उच्च न्यायालयासमोर दाखल करण्यात आली होती, परंतु लवाद ही आंतरराष्ट्रीय व्यावसायिक लवाद असल्याने ती मागे घेण्यात आली, कारण याचिकाकर्ते दक्षिण कोरियाच्या कायद्यांतर्गत समाविष्ट केलेली बँकिंग कंपनी आहे.

9. आम्ही याचिकाकर्त्याचे वकील अभिषेक पुरी आणि प्रतिवादीचे वकील संजीव कुमार कपूर यांचे म्हणणे ऐकले आहे.

10. दोन्ही पक्षांमध्ये दोन करार झाले.पहिला 1 जुलै 2016 रोजीचा रजा आणि परवाना करार आहे.दुसरा 25 ऑगस्ट 2016 रोजीचा सुविधा करार आहे.पक्षांमध्ये लवादाचा करार आहे की नाही हा वादाचा गाभा आहे.प्रतिवादींचा युक्तिवाद असा आहे की सुविधा करारामध्ये लवादाचा करार असला तर रजा आणि परवाना करारात नाही.त्यामुळे लवादासाठी अर्ज करणाऱ्या याचिकाकर्त्याचा दावा फेटाळला जावा, असे सांगण्यात आले आहे.शिवाय, असे सादर केले गेले आहे की प्रतिवादीने मुंबई उच्च न्यायालयाचे मूळ अधिकारक्षेत्रात खटला दाखल केला आहे आणि लवाद कडे संदर्भ करण्याचा मार्ग कलम

8 अंतर्गत याचिकाकर्त्यासाठी खुले असेल. हे सादर केले गेले आहे की थकबाकी परवाना शुल्कासाठी खटल्यातील प्रतिवादीचा दावा प्रतिभूति ठेव समायोजन केल्यानंतर मोजला गेला आहे आणि त्यामुळे याचिकाकर्त्यासाठी कलम 8 अंतर्गत त्याच्या उपाययोजनांचा पाठपुरावा करणे हा योग्य मार्ग असेल.

11. 25 ऑगस्ट 2016 रोजी दोन्ही पक्षांमध्ये झालेल्या सुविधा करारामध्ये इतर गोष्टींबरोबरच खालील तरतुदी आहेत:

"हा करार उक्त रजा आणि परवाना कराराशी समकालीनपणे अंमलात आणला जात आहे आणि त्यानुसार वाचला जाईल आणि त्याचा अर्थ लावला जाईल. या कराराची तरतूद परवानाधारकांनी अनुज्ञप्तिधारक दिलेल्या परवाना परिसराच्या परवान्याच्या संदर्भात उक्त रजा आणि परवाना कराराचा अविभाज्य भाग मानली जाईल आणि असेल. या रजा आणि परवाना करारातील सर्व तरतुदी या सुविधा कराराला जेशेचे तसे लागू होतील."

12. सुविधा करारामध्ये लवादाद्वारे विवाद सोडवण्याची तरतूद आहे. कलम 17 मध्ये खालील प्रमाणे अटी आहेत:

"17. या करारातून किंवा त्याच्याशी संबंधित उद्भवणारे सर्व विवाद, वाद किंवा दावे: कोणत्याही खंडाचे अस्तित्व किंवा अर्थ लावण्याबरोबरच, दोन्ही पक्षांच्या परस्पर संमतीने लेखी नियुक्त केलेल्या एकमेव लवादाद्वारे लवादाकडे पाठविले जाईल, जे अयशस्वी झाल्यास लवाद आणि सलोखा कायदा, 1966 च्या

तरतुदीनुसार.लवादाचा खर्च समानपणे उचलला जाईल.लवादाचे स्थान मुंबई असेल आणि लवादाचे नियमन वेळोवेळी सुधारणा केल्याप्रमाणे लवाद आणि सलोखा कायदा, 1966 द्वारे केले जाईल.लवाद कार्यवाहीची भाषा इंग्रजी असेल.हा पुरस्कार अंतिम आणि निर्णायक असेल.मुंबईमधील न्यायालयांना सदर प्रकरणामधील उद्भवलेल्या प्रकरणांचा खटला चालवण्यासाठी आणि त्यावर सुनावणी करण्यासाठी विशेष अधिकारक्षेत्र असेल."

13. प्रतिवादीच्या वतीने जी विनंती करण्यात आली आहे ती अशी आहे की कलम 7 (5) च्या संदर्भात, केवळ एखाद्या दस्तऐवजाचा संदर्भ दिल्यास त्या दस्तऐवजातील लवाद खंडाला कराराचा भाग म्हणता येणार नाही.हे निवेदन **एम. आर. इंजिनिअर्स अँड कॉन्ट्रॅक्टर्स प्रायव्हेट लिमिटेड विरुद्ध सोम दत्त बिल्डर्स लिमिटेड (2009) 7 एस. सी. सी. 696** मधील या न्यायालयाच्या निर्णयावर आधारित आहे.

14. वर काढलेला सुविधा कराराचा कलम (1) सूचित करतो की (i) सुविधांच्या तरतुदी याचिकाकर्त्याने प्रतिवादीला दिलेल्या परवान्याच्या संदर्भात करार हा रजा आणि परवाना कराराचा अविभाज्य भाग मानला जाईल आणि असेल; आणि (2) रजा आणि परवाना कराराच्या सर्व तरतुदी जेशेचे तसे सुविधा कराराला लागू होतील.सुविधा कराराच्या कलम 17 मध्ये विवादांना लवादाकडे पाठवण्याचा करार आहे.

15. सुविधा कराराच्या कलम (1) चा साधा परिणाम असा आहे की त्या कराराच्या सर्व अटी रजा आणि परवाना कराराचा अविभाज्य भाग आहेत.सुविधा करारामध्ये केवळ रजा आणि

परवाना कराराचा संदर्भ नाही.त्यात रजा आणि परवाना कराराचा अविभाज्य भाग म्हणून सुविधा कराराच्या सर्व अटींचा समावेश आहे.असे करून, सुविधा लवाद खंड कलम हा रजा आणि परवाना कराराचा अविभाज्य भाग बनवण्याचा पक्षांचा हेतू आहे.

16. लवाद आणि तडजोड कायदा 1996 च्या कलम 7 (5) मध्ये असे नमूद केले आहे की लवाद कलम असलेल्या दस्तऐवजातील करारातील संदर्भ हा लवाद करार असतो, जर करार लेखी असेल आणि संदर्भ असा असेल की तो लवाद खंड कराराचा भाग होईल.सुविधा कराराच्या कलम (1) चा उद्देश सुविधा करारामध्ये (कलम 17) समाविष्ट असलेल्या लवाद खंडाला रजा आणि परवाना कराराचा अविभाज्य भाग बनवणे हा आहे.

17. एम. आर. इंजिनिअर्स अँड कॉन्ट्रॅक्टर्स प्रायव्हेट लिमिटेड विरुद्ध सोम दत्त बिल्डर्स लिमिटेड (वरील) या प्रकरणात, या न्यायालयाने असे म्हटले:

"आम्ही समावेशनाची काही उदाहरणे देऊ आणि स्थिती स्पष्ट करण्यासाठी केवळ संदर्भ देऊ (उदाहरणात्मक आणि संपूर्ण नाही).जर एखादा करार एखाद्या दस्तऐवजाचा संदर्भ देत असेल आणि त्यात असे म्हटले असेल की उक्त दस्तऐवज हा कराराचा एक भाग असेल, किंवा उक्त दस्तऐवजाच्या सर्व अटी व शर्ती कराराचा एक भाग म्हणून वाचल्या जातील किंवा मानल्या जातील, किंवा करार हा उक्त दस्तऐवजाच्या तरतुदीनुसार नियंत्रित केला जाईल, किंवा उक्त दस्तऐवजाच्या अटी व शर्ती करारामध्ये समाविष्ट केल्या जातील, तर दस्तऐवजाच्या संपूर्ण अटी व शर्ती शारीरिकरित्या उठवल्या

जातील आणि करारामध्ये समाविष्ट केल्या जातील.जेव्हा दस्तऐवजाच्या अटी आणि शर्तीचा असा समावेश केला जातो, तेव्हा अशा दस्तऐवजाची प्रत्येक मुदत (ती करारातील कोणत्याही विशिष्ट तरतुदीशी विसंगत आहे ती मर्यादा वगळता) कराराला लागू होईल.जर दस्तऐवज जर दस्ताऐवजामध्ये असे नमूद केले असेल की विवादां चा निवडा हा लवादाद्वारे होईल, तरउक्त लवाद कलम देखील कराराला लागू होईल"

18. कलम 7 (5) च्या तरतुदींमधून जे तत्त्व समोर येते ते निकालाच्या परिच्छेद 19 मध्ये स्पष्ट केले आहे, जे खालील प्रमाणे आहे:

“कलम 7 चे उपकलम (5) केवळ कंत्राटाच्या बांधकामाच्या या सुस्थापित तत्त्वांचा पुनरुच्चार करते.हे स्पष्ट करते की जेथे करारामध्ये एखाद्या दस्तऐवजाचा संदर्भ आहे आणि संदर्भ दर्शवितो की दस्तऐवज संपूर्णतः समाविष्ट करण्याचा हेतू नव्हता, तर संदर्भ दस्तऐवजात लवाद खंडाला कराराचा एक भाग बनविणार नाही, जोपर्यंत तो लागू करण्यासाठी लवाद खंडाचा विशेष संदर्भ नसेल."

19. सुविधा कराराच्या कलम 17 मध्ये समाविष्ट असलेल्या लवाद कराराचा हेतू पक्षांद्वारे सर्व हेतू आणि हेतूसाठी रजा आणि परवाना कराराचा एक भाग बनण्याचा होता.

20. याचिकाकर्त्याला आता कलम 8 अंतर्गत उपायाचा पाठपुरावा करण्यास भाग पाडले जावे, असे म्हणणे योग्य नाही. पक्षांमधील कराराच्या स्पष्ट अटी लक्षात घेता, लवादाचा संदर्भ आवश्यक असेल.

21. याचिकाकर्त्याने नामनिर्देशित केलेल्या एकमेव लवादाने तेव्हापासून महाराष्ट्र राज्याच्या लोकायुक्ताचे पद स्वीकारले आहे. त्यामुळे, आम्ही निर्देश देतो की याचिकाकर्त्याच्या दाव्यामुळे पक्षांमधील उद्भवणारे वाद आणि मतभेद मुंबई उच्च न्यायालयाच्या माजी न्यायाधीश डॉ. (श्रीमती) शालिनी फणसाळकर-जोशी यांच्या एकमेव लवादाकडे पाठवले जातील. लवाद पक्षांशी आणि लवादाच्या पद्धतींशी सल्लामसलत करून शुल्कावर निर्णय घेईल.

22. प्रबंधक (न्यायिक) या आदेशाची प्रत एकमेव लवादाकडे पाठवतील.

23. लवाद याचिका त्यानुसार निकाली काढली जाते.

24. प्रलंबित असलेले अर्ज असतील तर त्यांचा निपटारा त्या अनुषंगाने निकाली काढण्यात येतो.

निधी जैन

लवादाची याचिका निकाली काढली.

(सहाय्यक: तमन्ना, एल. सी. आर. ए.)

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.